

MÉDEIA GYERMEKEI

nó-játék

Cseh Dávid

Színház- és Filmművészeti Egyetem

Színházi dramaturg, III. évfolyam

Dr. Duró Győző, egyetemi docens

Dr. Karsai György, egyetemi tanár

Médeia gyermekei

nó-játék

*Nem; eltemetni őket én fogom, saját
kezemmel, fent a dombon, Héra szent helyén,
hogy ellenség ne bántalmazza, sirjukat
ne dúlja fel; s mostantól fogva Szisüphosz
földjén nagy ünnepség lesz évről évre itt,
engesztelésül szörnyű, gyilkos tettemért.¹*

Besorolás: negyedik kategória, kidzso-mono („pokoli asszony” típusú darab)

Szereplők:

UTAZÓ	vaki
HELYBÉLI ÖREGEMBER	ai-kjógen
ASSZONY	site az első részben
MÉDEIA ²	site a második részben

Színhely:

a Perakhora-szentély, Korinthosz mellett³

Évszak:

nyár

*A színpadi segédek középen egy faállványt helyeznek el, melyben egy összehajtott, brokát felső kimonó (**karaori**⁴) látható. Ez az állvány jelképezi a Perakhora-szentély egyik kőoszlopát, melyen a napfényben megjelenik majd az aranyszínű palást. Miután felhangzik a bevezető **nanori-bue** zenéje, megjelenik a hídúton az UTAZÓ egyszerű zarándokruhában: csíkos kimonót (**mudzsi-nosime**) és széles ujjú köntöst (**sikemizu-goromo**) visel. Végigmegy a hídúton és megáll a site oszlopánál, a közönséggel szemben.*

¹ Euripidész: *Médeia* (1378-1383. sor), ford. Kerényi Grácia

² A szövegkönyvben a görög kifejezések esetében a népszerű görög átírást használom. A japán kifejezéseknél a magyar átírást követem.

³ A korinthoszi Hera Akraia kultusz központi szent helye.

⁴ Gazdagon díszített, arany- és ezüstsálakkal hímzett, fémes hatású, színpompás kimonó. A *Dódzsó-dzsi* című nó-játékban a főszereplő táncosnő jelmeze, melyet cubóri stílusban, betűrve visel.

UTAZÓ

nanori⁵ Vándor vagyok, aki göröghon szigeteit járom, a régiek ősi bölcsességét kutatva, megvilágosodást keresve. A földművesek azt beszélnek, hogy a korinthuszi Héra-szentélyben minden nap, amikor Héliosz magasan jár az égen, az egyik kőoszlopon megjelenik egy aranyszínű palást. Elmegyek hát megnézni ezt a csodát.

sidai⁶ Az északi hegyek közül szállok alá,
az északi hegyek közül szállok alá,
hol mint erdőben sétáló álom
hátrahagyok megannyi kis falut.

nanori Utazásaim során egyedül maradtam, társaim elmaradoztak. A babérfák között a kabócák éneke nekem kevés: dallal küzdök a csönd, a magány ellen.

age-uta⁷ Előttem forog az égkerék, a Nap
keletről nyugatra száll,
és a fenyők törzsei közt könnyed
táncot lejt a fény.
Déli forráság omlik szét a vidéken.
Iolkosz, Argosz és Athén után,
feltűnnek Korinthosz díszes falai,
feltűnnek Korinthosz díszes falai.

(Helyben jár.)

cuki-zerifu⁸ Korinthosz mellett, a tágas, hűs öblöt kerülve megérkeztem Perakhora napszitta romjaihoz. Semmit sem tudok erről a vidékről, ezért utánakérdezek, miről híresek e kőhalmok. Bocsánat! Van itt valaki?

Az UTAZÓ a vaki oszlopához lép, a közönség felé fordul. Az ai-kjógen, egy HELYBÉLI ÖREGEMBER, feláll a helyéről. A színpad közepére megy.

⁵ Bemutatkozás, prózában.

⁶ A hasonló nevű bevezető zene alatt énekelt vers.

⁷ Magas hangon énekelt, kötött ritmusú ének.

⁸ A megérkezési beszéd, mellyel a szereplő utazási énekét, a micsijukit zárja le.

UTAZÓ

A napfényben felragyogó aranypalástot jöttem el megcsodálni. Kérem,
meséljen róla! (A *HELYBÉLI ÖREGEMBER* felé fordul.)

HELYBÉLI ÖREGEMBER

Aranypalást! Honnan tud róla?

UTAZÓ

Északon hallottam hírét. Héliosz fényében jelenik meg itt, Perakhora
kőoltárán. Vagy csak mendemonda, tán nem is létezik?

HELYBÉLI ÖREGEMBER

Létezik. Veszélyes holmi.

UTAZÓ

Miért? Kérem magyarázza el! (Leül a vaki oszlopánál.)

HELYBÉLI ÖREGEMBER

A palást egy asszonyé. Minden nap eljön ide, amikor perzsel a nap,
amikor a levegő örvénylik a kövek körül, akár a folyékony ezüst. A
palást után feltűnik ő is. Lázasan keres valamit, motyog magában, előbb
a kövek közt kutakodik, majd csörgődobbal a kezében táncba kezd és
Hélioszhoz szól. Baljóslatú asszony az, jeges fuvallat. A faluból minden
nap eljön egyikünk, hogy örködjön: nehogy rontást hozzon
gyermekeinkre.

UTAZÓ

Beszéltek vele?

HELYBÉLI ÖREGEMBER

Egyszer régebben megszólítottuk. Válasz nélkül otthagytott. Azóta örködünk.
De már hallom is, már közeledik. Most megláthatja.

*A HELYBÉLI ÖREGEMBER feláll és visszatér az ai-kjógen helyére. A
hidúton megjelenik az ASSZONY, **fukai**⁹ maszkban. Festett, aranymintás
alsó kimonót, hímzett felső kimonót (**ironasi nuihaku kosimaki**) és széles
ujjú köntöst (**sikemizu-goromo**) visel. Kezében csukott legyező.*

⁹ Középkorú, elgyötört arcú nő maszkja. Viselheti bánatát elrejtteni vágyó asszony, vagy tébolyodott, szeretteit kereső anya (ld. Szumidagava, *Hjakuman*).

ASSZONY

szasi¹⁰

„Így egykor a szép krétai nők füzére
lebegte körül tánccal a díszes oltárt,
a lábuk a rét lágy füve közt suhant át.”¹¹

isszei¹²

Ahova lépek, száraz fücsomók,
homok és az oltár kőoszlopai.
Fényes Nap! Milyen könyörtelen!
Megrovó tekintet, mit nem lehet állni,
csak lesütött szemmel
keresni, keresni tovább.

*Végighalad a hídúton, majd megáll a site oszlopánál, szemben a
közönséggel.*

Idegen vagyok e vidéken,
Korinthoszban vágytam békére lelni,
de e föld kivet magából, hajt tovább,
nem tűr meg határain belül.

szage-uta¹³

Mennyi fény! És őket mégsem lelem.
Erre futottak, nevettek, arccal az égnek!
„Ó, legdrágább kis ajkak, legdrágább kezek,
szülöttem nemes tartása, homloka!”¹⁴

*(A csukott legyezőt
vízszintesen tartja
a feje fölé.)*

age-uta

Elhagytatok engem? Merre jártok?
Mindhiába kereslek!
Héra úrnő, pávaszem az égben,
gyermek oltalmazója,
eljöttem értük szent oltárodhoz,
mert egyre hallom hangjukat:
a messziségből repítette felém
Zefír, akár elszáradt tüleveleket!

(Leereszti a legyezőt.)

¹⁰ Szabad, recitált ének.

¹¹ Szapphó: *Így egykor a szép krétai nők...*, ford. Franyó Zoltán

¹² A hasonló nevű bevezető zene alatt énekelt vers.

¹³ Mély hangfekvésű, kötött ritmusú ének.

¹⁴ Euripidész: *Médeia* (1071-1072. sor)

Hozzám szólnak,
az égből és a mélyből egyszerre.
az égből és a mélyből egyszerre.

(*A csukott legyezőt
függőlegesen tartja
maga elé.*)

KÓRUS

age-uta

„Az út fölfelé és lefelé egy és ugyanaz,”¹⁵
az égkerék szüntelen forog,
fény hajt árnyékot, árnyék fényt:
nyári estén a telihold felragyog,
az Éj rejti előle a Napot.

*Az ASSZONY **kakeri** táncot lejt, a kétségbeesettek, zavarodottak táncát, közben
egyszer megkerüli a középen álló állványt.*

ASSZONY

Felfordítom a köveket,
az ágakat félrehajtom,
vízbe nyúlok két kezemmel:
tükörképük után kapkodok.

KÓRUS

Az asszony meginog, hallgat,
szökken, óvatosan lép, vár,
aztán hajlong, a homokba markol,
és az égre szórja átkait.

ASSZONY

szage-uta

„Ó, jaj, miért néztek reám így, gyermekek?
Miért kacagtok? Búcsúzás e szép kacaj!”¹⁶

age-uta

Itt álltak, láttam, két finom, szép alak,
karomban hordtam őket, tápláltam!
Merre lettek, hova futottak?
Az ég, lenge kék peplosz, lebben,
tengervizen napfény villan:

(*Nyitott legyezőt tart
a jobb kézben,
kinyújtja jobbra.*)

¹⁵ Hérakleitosz fennmaradt töredéke, ford. Cziszter Kálmán és Steiger Kornél, In. Kirk – Raven – Schofield: *A preszókratikus filozófusok*, Atlantisz, Budapest, 1998, 282.o.

¹⁶ Euripidész: *Médeia* (1040-1041. sor)

gyermekeimet, ó, gyermekeimet
sehol sem lelem.

*Az ASSZONY megáll a tájékozódási oszlopnál szemben a nézőkkel,
lehajtja az fejét.*

UTAZÓ

Ez az asszony szerencsétlen helyzetbe került. Beszélek vele, hátha
segítségére lehetek. Kikérdezem: tud-e valamit az aranypalástról?
Miért táncol körülötte nap mint nap? (Odafordul az ASSZONYhoz.)
Mi hozta el Héra szent oltárához? Az istennőhöz jött imádkozni?

ASSZONY

Héra úrnő süket szavaimra.

UTAZÓ

Mivel vívta ki haragját?

ASSZONY

Minden évben Korinthosz városa ideküld Perakhora szent falai alá hét
fiút és hét leányt, hogy egy évig éljenek itt Héra úrnő kegyelmében.
Levágják a hajukat, fekete ruhát öltenek, és itt vezekelnek – ezt az
áldozatot hozzák, melyért cserében Héra úrnő megvédi a városban
született csecsemőket, kisgyermeket, és távol tartja tőlük az ártó
szellemeket. Az év leteltével pedig elengedi e gyermekeket, térjenek
vissza anyjukhoz, és adjanak hálát Hérának érte.

UTAZÓ

Különös szokás.

ASSZONY

De letelt az év. És az én gyermekeimet Héra úrnő nem engedte el,
hiába vártam őket. Most Perakhora rabjai ők. Héra úrnő, pávaszem az
égben, gyűlöl engem.

UTAZÓ

Imával kiengesztelheti.

ASSZONY

Messzi keletről jöttem Korinthoszba, hogy végre békés életet élhessek.
De ez a vidék engem soha be nem fogad – elnyelte gyermekeimet,

korinthoszi szülötteket is! A föld maga gyűlöl engem, és nem tudom, miért. Felbuktat, ha csak egyet is lépek, a nap is perzsel, nincs hova rejtőznöm előle. De csitt! A kabócák éneke elnémul! A Nap szekere magasan jár az égen, hajtója rám tekint!

Egy színpadi segéd a faállványhoz lép. Lassú, szertartásos mozdulatokkal szétnyitja a karaorit és ráhelyezi az állványra, majd távozik.

ASSZONY

Ez a fény! Ezt ismerem.

(Az ASSZONY odafordul.)

UTAZÓ

Az aranypalást! Hát megjelent!

ASSZONY

Arany, fénylő peplosz: mennyi kinnal fizettek érted!

(Az állványhoz lép.)

UTAZÓ

Ismered a történetét?

ASSZONY

A nép rettegett tőle, félelmes asszonytól,
ki gyermekeinél csak egy lelket
szeretett jobban.

(Kinyitja a legyezőt.)

„A sarjaid ők, arany ágaid;
halandó ma itt isteni vért ont,
iszonyatos dolog!”¹⁷

Így szóltak, tehetetlenül.

Már emlékszem!

UTAZÓ

Hogy izzik! Mint a Nap, úgy éget!

ASSZONY

Hallom az elmúlt korok dalát,

*(A legyezőt jobbra-balra
mozgatja maga előtt, egyik
kezeből átveszi a másikba.)*

UTAZÓ

A kabócák éneke, akár a tenger zúgása,

¹⁷ Euripidész: *Médeia* (1255-1257.sor)

ASSZONY

Feltör a mélyből,

UTAZÓ

Akár Szkülla sokfogú sötétjéből.

ASSZONY

A föld rejti őket!

(A jobb kezében tartott legyezőt először

kinyújtja jobbra, majd maga elé tartja,

közel húzza a mellkasához, végül kifelé tolja.)

UTAZÓ

Hallom a hangjukat! Érzem a tekintetüket!

ASSZONY

Perakhora gyászolja elveszett gyermekeimet!

KÓRUS

age-uta

Az asszony táncba kezd,
Messzi keleten, emlékei közt jár, hol
„nem volt oly viruló liget,
hol csörgődobod és dalod
nem zendült föl a szép tavasz ünnepén.”¹⁸
Perakhora kiszáradt domboldalán
szól a csörgődob fémes hangja:
kardok, áldozó török csattogása.
Halott föld, nyári forróság:
az asszonyi alak villan, áttetsző!
Elül a zavar, arca kisimul,
de belül a régi, emésztő tűz égeti.

*Az ASSZONY leveszi a kimonót az állványról, lassan megfordul, szemben
a közönséggel.*

ASSZONY

„Ím követlek, vigy, harag!”¹⁹
Héra úrnő cserbenhagyott,
Korinthosz elvette azt, ami az enyém.

¹⁸ Szapphó: *Halni vágyakozom*, részlet, ford. Devecseri Gábor

¹⁹ Seneca: *Medea* (953. sor), ford. Kárpáty Csilla

Harag és bánat lelkemben
egy töről fakadó,
feketálló két ág.

KÓRUS

Arcán újra ég a szörnyű elhatározás:

ASSZONY

„Médeia... Az leszek.”²⁰

KÓRUS

És az asszony, mint
Héliosz fogatkozása után Szeléné,
a fényben eltűnik.

*Az ASSZONY távozik a hídúton, kezében a kimonóval. A HELYBÉLI
ÖREGEMBER felkel a helyéről, előrejön és leül közepén, szemben a
közönséggel.*

HELYBÉLI ÖREGEMBER

Ismerem ezt az asszonyt. Az öreg korinthuszi király mennyit
szenvedett miatta!

UTAZÓ

Még mindig borzongok – jeges hideg mardos belül. Azt mondta, a neve
Médeia. Kicsoda ő?

HELYBÉLI ÖREGEMBER

Boszorkány a világ keleti pereméről, Kolkhiszból. Több száz évvel
ezelőtt járt itt Korinthusban. Iászónnal érkezett, az Argo hőisével – neki
segített elnyerni az Aranygyapjút. Menekülés közben megölte kisöccsét
és testének darabjait a tengerbe szórta. Iolkoszban csellel rávette a király
lányait, hogy öljék meg apjukat. Utána telepedtek le itt Iászónnal. De
Iászón szemet vetett a vén király gyönyörű szép leányára, és hagyta volna,
hogy a király parancsára a nép elűzze az idegen varázslónőt. Amaz
szörnyű haragra gerjedt és mérgezett peploszával megölte mind a
vetélytársát, mind vén apját, aztán kegyetlenül megölte saját gyermekeit

²⁰ Seneca: *Medea* (171. sor)

is, így állt bosszút Iászónon hűtlenségéért... Fiait itt temette el, Héra szentélyében. Szörnyű tetteért a város fizetett sok-sok éven át: minden évben ideküldtünk gyermekeink közül hét fiút és hét leányt, hogy engeszteljék ki az úrnőt. És nem tért vissza mind. De ezt a szokást már nem követjük. Héra nem jutalmazott meg minket áldozatunkért.

UTAZÓ

Hallottam történeteket a híres görög boszorkányról. Ő lenne Médeia? És az aranypalást, a kőoltáron: az Aranygyapjú maga?

HELYBÉLI ÖREGEMBER

Utazó, állj tovább. Balsorsot hoz rád Médeia árnya.

UTAZÓ

Az Aranygyapjú! Ősi énekekből, mítoszokból szőtt palást, megannyi aranyfonál! Még egyszer látnom kell, meg kell érintenem! Magányos utamnak ez lehet egyetlen értelme. Héra úrnő, kérlek, tárd fel előttem e hely titkait!

*A HELYBÉLI ÖREGEMBER felkel és visszaül a helyére. Felhangzik ismét az **isszei** bevezető zene, és megjelenik a hídúton MÉDEIA. **Fukai** maszkot visel továbbra is. A korábban az állványról elvitt **karaorit** hordja, betűrve, alatta pedig hímzett alsó kimonót visel. Kezében nyitott legyező, ezt használja csörgődobként. Megáll az első fenyőnél.*

KÓRUS

age-uta

Az árnyék, bárhogya is menekül a fény elől,
sosem szakadhat el tőle.

A büntől ugyanígy függ a büntetés,
az örömtől a bánat,
a haláltól az élet.

De ahol „a szent folyamok vize vissza, felfele fut,
megfordul a jog, s valamennyi dolog.”²¹

²¹ Euripidész: *Médeia* (410-411.sor)

MÉDEIA

isszei

„Ha oda az élete: már
nem lelhet az írt, aki meghalt.”²²
De a seb még éget, a szenvedély mar,
lúktet a vér és benne a harag, a bánat.

KÓRUS

age-uta

Egykor szerelem volt, szép Küprisz átka,
melyért az asszony, akkor még lány,
a világ szélén, messzi Kolkhiszban,
elhagyta s feláldozta múltját.
Hűség és kötelesség küzdött az istennővel,
de mikor a sötét „Hecate oltára elé ment,
mit rejtett erdő borított, és hús liget árnya,
a már szelidült szerelem, lankadtan elalvó,
lángkapott rögtön, hogy a lány meglátta az ifjút.”²³

MÉDEIA

kuri²⁴

„Lelkem, mit insz? Arcom, könnyzapor mért füröszt?

KÓRUS

Miért szakít dühöm s szerelmem kétfelé
szeszélyesen, kétféle örvény mért sodor?”²⁵
A meggyilkolt öccs emléke kísért, a bűnt
nem mossák le napleány Kirké varázsszerei.

MÉDEIA

szasi

Az átkozott férfi aranyló zsákmánya,
Iolkosz előbb makacs, majd halott királya,
az üldözők vérszomjas serege!

KÓRUS

Nincs több kétely!
Nincs több panasz!
Csak a menekülés, csak a menekülés,
városból városba,

²² Ibükosz: *Halál ellen nincs orvosság*, ford. Devecseri Gábor

²³ Ovidius: *Átváltozások*, VII: Iason és Medea, részletek, ford. Devecseri Gábor

²⁴ Rövid, szabad, magas hangon énekel vers.

²⁵ Seneca: *Medea* (937-939. sor)

szigetről szigetre,
ligetből ligetbe.

MÉDEIA

Csak égi nagyapám, a *(Nyitott legyezővel a jobb kezében*
„Nap, ki táplálsz mindeneket, s folyóknak *mindkét kéz közepén, majd*
partjain fölkel, vagy a bíboros nagy *jobbkéz jobbra fel rézsútosan*
tenger árjánál, hol a kerge hullám *és balkéz balra le rézsútosan.*
parti fövenyt dúl”!²⁶ *Végül felnéz az égre.)*

KÓRUS

Korinthoszban pihentek meg,
és azt hitte, végre békére lelhet.
De az átkozott férfi, bár két fiút
szült neki, új asszonyt választott! *(MÉDEIA felemeli a*
Hasztalan dalolt, énekelt: *nyitott legyezőt.)*
„Bűvkarikám, bájold ide őt, házamba a kedvest!
Lám, a viharzó tenger is elcsitul, elhal az orkán,
csak keblem mélyén nem csendesedik soha kínom;
lassan elégek”!²⁷
Az öreg király száműzte végül.

MÉDEIA

„Nem bírok tovább
két gyermekemre nézni, kínom földre ver.”²⁸

KÓRUS

age-uta

„Mily ingva lép, akár az isten-ihletett,
úgy futkos itt vad nyargalással fel s alá,
arcán viselve tébolyult düh bélyegét.
Orcája lángol, lélegzetje zaklatott,
föl-fölkiált, fűröszi könnyár két szemét,
s megint kacag: sokféle érzés tükre lett.
Csak tétovázik: fenyeget, fortyog, sír, jajong.”²⁹

²⁶ Alkaios: *Hélioszhoz*, részlet, ford. Devecseri Gábor

²⁷ Theokritos: *Férfibűvölés*, részlet, ford. Kerényi Grácia

²⁸ Euripidész: *Médeia* (1076-1077. sor)

²⁹ Seneca: *Medea* (382-390. sor)

MÉDEIA megkerüli az állványt, majd megáll a tájékozódási oszlopnál és az állványra tekint.

MÉDEIA

Díszes peploszomat gonosz méreggel
itattam át, és vetélytársnőmnek
két fiammal elküldtem. *(A közönség felé fordul.)*
Iáson: ó édes bosszú!

KÓRUS

Aranyló palást, szép és gyilkos,
Hogy örült neki a királyleány!

UTAZÓ

A mérgezett palást! Héra úrnő, segíts!

KÓRUS

És énekli, csörgődobbal az égben: *(A nyitott legyezőt
maga előtt mozgatja fel-le,
majd jobbra le.)*
„Holtan majd fekszől, senkise fog
visszatekinteni emlékedre,
ki sem vágyakozik rád,
amott lent, Aidész lakán
holt árnyak raja közt kósza kis árny,
erre meg arra szállsz.”³⁰

UTAZÓ

Úrnő, adj enyhet e megkínzott léleknek!

MÉDEIA eltáncolja a nó központi, kiemelt jelentőségű táncát, a kusze-mait.

KÓRUS

kusze³¹

„Kétfelől tört rá a szörnyű fájdalom;
arany füzére, mely övezte fürtjeit,
bűvös pataokban árasztott falánk tüzet,
s a lenge peplosz hófehér husába mart.
Lángban égve futni kezd,

³⁰ Szapphó: *Holtan majd fekszől*, részletek, ford. Devecseri Gábor

³¹ Hosszabb, szabályos dal, mélyről indul lassan, magasán végződik (age-uta).

s fejét úgy hányja jobbra-balra, hogy csodás
füzérét földre dobja; ámde rátapadt
a színarany dísz, fogva tartja, és a tűz
szétszórt hajában kétszerannyi lánggal ég.
Legyőzi végül kínja és a földre rogy,
s nem látni többé, hogy hol csillogott szeme,
sem bájos arcát, mert fejéből vér szakad,
a tűzzel összefolyva fröcsköl szerteszét,
s csontjáról mint fenyőfa könnye, úgy csorog
a hús, emésztő mérgek martalékaként.”³²

MÉDEIA

„Hogy apjuk Iászón, vétkük az, de még nagyobb:
anyjuk Médeia – vesszenek, nem véreim!”³³

KÓRUS

Gyermekeit magához vonta,
halálos ölelésbe.
A palást hogy mardos, a bűn hogy éget!

MÉDEIA

Szenvedélye miatt lelt örök büntetésre.

KÓRUS

Ez a perzselő büntudat!
„Csak menj, lebegj a menny magas mezőin át,
hol szállsz, mutatva: ott nem élnek istenek.”³⁴
Mint szélvész, mely magára ismer,
utolsót fordul, görbén áll, mintha
istenkezek tartanák,
majd a Nap alászáll, és
az árnyék, amit vet,
Médeia eltűnik.

(MÉDEIA végigvonul a hidúton,
megáll, a közönség felé néz,
és kétszer dobbant.)

³² Euripidész: *Médeia* (1085-1201. sor), részletek

³³ Seneca: *Medea* (933-935. sor)

³⁴ Seneca: *Medea* (1026-1027. sor)